

Háskúlin var framman fyri sína tíð

Hvat var tað og er tað, Háskúlin hevði og hevur at bjóða? Í hesi skúlaskipan er eingin próvtøka, men eitt háskúlaskeið hevur nakað annað. Her er endamálið at læra seg sjálvan at kenna, at læra seg at fáa størri kunnleika um øki, ein hevur serligan áhuga fyri, og hetta arbeiðslagið, at vekja áhuga og forvitni, sum alla tíð hevur verið ein kjarni í háskúlanum, er nú á veg inn í fólkháskúlan, hvør skal siga, Háskúlin var framman fyri sína tíð

Góðu klaksvíkingar, góðu norðoyingar, góðu norðoyastevnugestir!

Tá ið eg hevði jattað at halda røðu her í dag, setti eg heila-hvirluna á gongd at finna og skipa okkurt viðkomandi at bera fram. Oftast er úrslitið ein hópur av leysum orðum. Og á stevnu sum hesari er ítróttur sjálvsagt orð.

Men vit eru nú stódd í Klaksvík, einum merkisbýi eitt merkisár, og fari eg at taka okkurt annað fram.

Eg fari ikki at útleggja søgu Klaksvíkar men bara taka eitt lítið brot burtúr.

Fyri góðum hundráð árum síðan raknaði tjóðskaparkenslan rættliga við í Føroyum - henda kensla av at vera ein tjóð, ein

serstøk tjóð við egnum máli og serligari mentan, og ofta er vist á Jólafundin, har stevnuskrá varð samtykt. Endamálið var at fáa Føroyar og føyroyingar at ganga fram í øllum lutum og fáa móðurmálinum sjálvsagda rættin aftur. At tað ikki var lætt, sást millum annað í svarinum, Rasmus Effersøe gav læraraskúlarnæmingum, sum ætlaðu at fáa føyroyskt sum lærugrein í læraraskúlanum. Rasmus Effersøe svaraði, at teir í Føroyingafelag høvdu biðið um hetta sama, men høvdu fingið til svar, at tað bar tíverri ikki til, tað var ikki pláss fyri føyroyskum sum kenslugrein, **tí tað var so mangt annað, sum skuldi lærast.**

Av tilvild móttust tveir ungir føyroyingar á háskúlanum í Ask-

ov í 1896, miðvingurin Rasmus Rasmussen og skarðsmaðurin Símun av Skarði, og í viðføri høvdu báðir hetta, "...at fáa føyroyingar at ganga fram í øllum lutum", og brátt vóru teir komnir til ta niðurstøðu, at teir skuldu fara aftur til Føroya og seta háskúla á stovn. Ætlanin búnaðist, og teir fingi sær miðvist læru at røkka málinum, og stutt fyri Ólavsøku í 1899 fóru teir undir itøkiligum ætlanir, og takkað veri hugsjónarfólki í Klaksvík lögdu teir til brots her - fyrsta árið í húsum hjá Jóan Peturi Olsen, keypmanni á Stongunum. Men teir høvdu inniligt ynski um at húsat í egnum húsum og hildu eisini, at so hugnaligur veturin í Klaksvík hevði verið, var hetta tó ikki

Símun av Skarði helt røðuna eftir skrudgonguna norðoyastevnudag í Vágstúni

Mynd: Jan Müller

staðurin at halda fram á. Hetta var bert bráfangis tiltak. Og ein dag um várið í 1900, áðrenn vetrarskeiðið var endað, vóru teir báðir vestanfyrir, undir Hálsinum, og tá avgjördu teir, at har skuldi skúlin standa, og staðurin varð sama dag nevndur Fagralið. Hóast henda avgerð ikki líkaði øllum vælgerðarmonnum, stóðu teir báðir fastir við sína

avgerð, og so varð farið til bøndurnar í Vági at biðja sær setur. Hetta varð jattað teimum, og eisini gyllinamenninir í Akursmørk í Vágshaga jattaðu. So langt var alt í lagi, men skuldi jørð verða keypt, mátti góðs-stjórnin eisini jatta, men ikki sýndu hesir embætismenn somu vælvild. Men Rasmus og Símun fingi aðrar við sær, og so varð sett á at láða grund og fáa húsini upp. Og so góðan stuðul fingi teir, at skúlahús stóðu í Føgrulið í november 1900.

Rasmus og Símun eru so ofta tiknir fram, men fyri at fáa rætta mynd, skulu Anna Sofía, systir Símunar, sum giftist við Rasmussen, og Sanna, sum giftist við Símun, eisini nevast. Vóru tær ikki, hvat varð so?

Í mong ár vóru føyroiskir ungdomar farnir til Danmarkar á háskúla. Uttan iva høvdu enn fleiri hug at fara, men tað var ov dyrt hjá mongum, men nú var øðrvísi, og tað sást í yvirlitinum yvir næmingar. Tí má sigast, at háskúlin kom í tøkum tíma.

Og hann hevði nakað at bjóða. Um enn trongligt var innanveggja, var einki mark, tá ið um andaligt flog ráddi. Á móðurmáli fingi næmingarnir innlit í søgu, landalæru, heimspeki, mál og annað, og tey lærdu at virða seg og sítt, og kósir varð hildin at fáa føyroyingar at ganga fram í øllum lutum - og tað var á sjálvsstýrslleið. Og Símun tekur so leiðis til í yrkingini "Vit føyroyingar fingi..."

Vit føyroyingar fingi frá fornari tíð ein arv ífrá fedrunum várum; tann arvur er farið, vit øll eru í her úti á Atlantshavs bárum. Og farið dygdargott, vakurt at sjá, er Føroyar, fósturland okkara.

